

Zdenko Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. Od zajedništva do razlaza*, Školska knjiga, Zagreb, 2006, 701. str.

Radelićeva knjiga *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. od zajedništva do razlaza* predstavlja dugo očekivanu sintezu hrvatske i jugoslavenske povijesti druge polovine 20. stoljeća. Nastala je na temelju dugogodišnjeg znanstveno-istraživačkoga rada na brojnim izvorima i literaturi iz razdoblja novije hrvatske povijesti, te pruža cjelovit i sustavan prikaz Hrvatske kao jedne od republika u federativnoj Jugoslaviji.

Knjiga obuhvaća 701 stranicu i sastoji se od predgovora, uvoda, osam većih poglavlja, zaključka, priloga (tablice, karte i popisi), sažetka na engleskom jeziku, popisa izvora i literature, popisa kratica, kazala imena i zemljopisnih pojmova, bilješke o autoru i izbora iz bibliografije.

U uvodnom dijelu Radelić upozorava na problem s kojim se susreću svi istraživači povijesti komunističkih država; riječ je, dakako, o jednostranosti izvora. Dostupnost režimskih dokumenata te nedostatak dokumenata nastalih kao rezultat djelovanja protivnika komunističkog režima, imali su za posljedicu stvaranje iskrivljene slike o pojedinim događajima i osobama, što se uvelike zadržalo i do današnjih dana.

Prvo poglavlje obuhvaća razdoblje od 1918. do 1941. godine. Radelić ističe kako su upravo te dvije godine, zajedno s 1945. i 1991. godinom, glavni vremenski međaši u 20. stoljeću i najvažnije prijelomnice u povijesti Hrvatske. U tom poglavlju autor govori o nastanku južnoslavenske ideje u Hrvatskoj, stvaranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te položaju Hrvatske unutar novostvorene južnoslavenske zajednice. Bitno je naglasiti da su se od samog početka, među pristašama južnoslavenskog ujedinjenja stvorile dvije glavne struje - centralistička i federalistička - čiji je međusobni sukob obilježio povijest monarhističke, ali i komunističke Jugoslavije. Ujedinjenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba sa Srbijom i Crnom Gorom, proglašeno 1. prosinca 1918. godine, označilo je pobjedu centralističkih snaga i početak borbe hrvatskih političkih stranaka protiv velikosrpske politike, koju su predvodili kraljevski Dvor i Vlada Kraljevine SHS.

U nastavku knjige, u poglavlju *Osvajanje vlasti* (1941. - 1945.) prikazan je tijek stvaranja i djelovanja partizanskog pokreta, na čelu s komunistima. Nezadovoljstvo dijela stanovništva ustaškim režimom, što je nastao pod pokroviteljstvom fašističke Italije i nacističke Njemačke, komunisti su iskoristili kao sredstvo za osvajanje vlasti. Prikrivajući svoje prave ciljeve, tj. provođenje socijalističke revolucije i stvaranje jednopartijske države, a ističući borbu protiv fašističkih i nacističkih okupatora, komunisti su uspjeli privući znatan broj ljudi u partizanski pokret, pa čak i one koji nisu prihvaćali komunističke ideje.

Komunističko je vodstvo u tom razdoblju također nastojalo steći naklonost pristaša najjače hrvatske stranke, Hrvatske seljačke stranke (HSS-a). No, Vladko Maček i vodstvo Stranke, od samog su se početka rata distancirali kako od ustaškog režima, tako i od komunista jer su uvidjeli kako će partizanski pokret oslobodilačku borbu iskoristiti za preuzimanje vlasti. Unatoč tome, dio članstva HSS-a priključio se partizanskom pokretu, dok su se neki priklonili ustaškoj vlasti. Takav razvoj događaja omogućio je Komunističkoj partiji da se nakon rata učvrsti na vlasti jer je njihov glavni politički protivnik, HSS, uvelike bio oslabljen unutarnjim raslojavanjem i nejedinstvom.

U ovom dijelu autor veliku pozornost posvećuje izborima održanim 11. studenog 1945. godine. Predizborna kampanja bila je potpuno u rukama Komunističke partije, koja je na razne načine onemogućavala rad drugim stranakama, tako da su mnoge stranke same odustale od sudjelovanja na izborima. Rezultat izbora bila je apsolutna pobjeda (90%) jedine postavljene liste *Narodne fronte*, čiji je nositelj bio Josip Broz Tito.

U razdoblju koje je uslijedilo, Komunistička je partija utemeljila sigurnosne službe što su trebale spriječiti svako oporbno djelovanje protiv komunističke vlasti. Takve službe bile su *Odjeljene za zaštitu naroda* (OZN), *Uprava državne bezbjednosti* (UDB) i *Kontraobavještajna služba* (KOS), koja je bila u sastavu Jugoslavenske armije.

U nastavku autor govori o odnosu Katoličke crkve i novog režima. Naime, Crkva je imala veliki ugled i utjecaj u narodu, ne samo kao vjerska, nego i kao javna ustanova, zbog čega su je komunisti smatrali najjačim ideološkim i političkim protivnikom. Zbog toga je Katolička crkva od samog početka bila izložena velikim pritiscima i optužbama, a stradao je i veliki broj svećenika. Naravno, najpoznatiji slučaj i vrhunac komunističke represije protiv Crkve, bilo je uhićenje i suđenje nadbiskupu Alojziju Stepincu.

Sljedećih šest poglavlja predstavljaju glavni dio knjige, razdoblje socijalističke Jugoslavije od 1945. do 1991. godine. Komunističke vlasti u tom razdoblju teže za obnovom zemlje, što bržom modernizacijom i dostizanjem razvijenijih zemalja kapitalističkog zapada. Pri tome rade na eliminaciji tržišta kao posrednika između proizvođača i potrošača, a cjelokupno gospodarstvo prelazi u državne ruke. No unatoč velikim obećanjima, komunisti nisu uspjeli stvoriti društvo socijalne pravde i jednakosti te smanjiti klasne razlike. Uvođenjem samoupravljanja, kao jedne od prepoznatljivih posebnosti jugoslavenskog socijalizma, pod geslom *Tvornice radnicima*, nastale su samo prividne promjene, koje nisu donijele dalekosežnije pozitivne pomake za jugoslavensko gospodarstvo. Radelić također navodi i drugi aspekt gospodarskih odnosa u Jugoslaviji, a to je problem nejednakosti među republikama. Naime, u razvijenijim je republikama s vremenom raslo nezadovoljstvo zbog nepravedne raspodjele

sredstava iz državnog fonda, smatrajući kako ih državna vlast na taj način iskorištava u korist nerazvijenih republika. No, Radelić ipak ističe da su takvi gospodarski odnosi bili tek jedan od manje važnih elemenata, a da su nacionalni problemi bili glavni uzrok stalne krize u Jugoslaviji, što je dovelo i do njezina konačnog raspada.

Nacionalni sukobi, i to prije svega između Hrvata i Srba, naslijeđeni iz Kraljevine Jugoslavije, predstavljali su glavnu prijetnju za opstanak države. Stoga komunistička vlast, kako bi spriječila podjele i sukobe, nastoji što više ograničiti izražavanje nacionalnih osjećaja. Radelić ističe kako je vlast bila razapeta između težnja za poštivanjem nacionalnih razlika te nastojanja da naglašeno isticanje nacionalnih različitosti ne ugrožava državnu cjelinu. Taj su problem komunisti rješavali progonom onih koji su inzistirali na isticanju nacionalnih posebnosti, osobito onih s vjerskim obilježjima. I nametanje jugoslavenstva, kao jedinstvene nacije, imalo je za cilj poništavanje nacionalnih, vjerskih, kulturnih, jezičnih i tradicijskih razlika među narodima Jugoslavije. Međutim, te su razlike ostale i dalje više nego očite te su pojedine nacije sve više težile stvaranju vlastitih, samostalnih i neovisnih država. No, zbog postojećih međunacionalnih sukoba, što su se u razdoblju komunističke Jugoslavije dodatno zaoštrili, to se nije moglo ostvariti na miran način, što je bio neposredan uzrok rata u Hrvatskoj od 1991. do 1995. godine.

Nadalje, u ovim poglavljima autor obrađuje i ostale aspekte političkog, socijalnog, gospodarskog i kulturnog života u Jugoslaviji, koji su popraćeni velikim brojem tabličnih prikaza. Naravno, neizostavan je i prikaz vanjske politike Jugoslavije, njezina međunarodnog položaja i odnosa s drugim europskim i svjetskim državama, prije svega sa SSSR-om. Posebice je zanimljiv posljednji dio knjige s priložima. U njemu autor donosi popis najutjecajnijih državnih i partijskih čelnika, ulomke romana i pjesama, onodobne političke viceve te ostale zanimljivosti što ponajbolje oslikavaju ozračje razdoblja socijalističke Jugoslavije.

Iz svega navedenog, vidljivo je kako najnovija Radelićeva knjiga predstavlja iznimno značajan prinos hrvatskoj historiografiji te je nezaobilaznim izvorom za daljnje proučavanje toga osobito zanimljivog i burnog razdoblja u hrvatskoj povijesti.

Sladana Josipović

ISSN 1846-3819

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe

broj 1 i 2 (God. I)

Osijek, 2006./2007.

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe
br. 1 i 2, Osijek 2006./2007.

Nakladnik:

Odsjek za povijest – Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Ana Pintarić, dekanica

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:

Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. Slobodan Čače, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. fra Marko Karamatić, Franjevačka teologija, Sarajevo

Prof. dr. sc. Marjan Dimitrijević, Institut za nacionalna historija, Skopje

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku

Doc. dr. sc. Miroslav Akmadža, Filozofski fakultet u Osijeku

Izv. prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli

Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar, Pécs

Glavni urednik:

Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:

Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:

Marica Grigić

Računalna obrada i prijelom:

Ivan Nećak

Tisak:

Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka